

P L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wskaźniki zmian kosztów bezpośrednich i cen podstawowych produktów rolnych w latach 2015-2016

WARSZAWA 2016

Wskaźniki zmian kosztów bezpośrednich i cen podstawowych produktów rolnych w latach 2015-2016

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr	Łukasz Abramczuk
mgr	Łukasz Pietrych
mgr inż.	Irena Augustyńska-Grzymek
mgr	Magdalena Czułowska
mgr	Konrad Jabłoński
dr inż.	Aldona Skarżyńska
mgr inż.	Marcin Żekało

Warszawa 2016

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: (0 22) 50 54 570
Tel./faks: (0 22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Sytuacja produkcyjno-ekonomiczna w rolnictwie polskim w latach 2015-2016 – wybrane zagadnienia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) po okresie trzech lat (2012-2014) pogorszenia opłacalności produkcji rolniczej, 2015 rok był czwartym z kolei, w którym koniunktura w rolnictwie była niekorzystna. Pogorszenie uwarunkowań produkcji rolniczej miało w konsekwencji wpływ na spadek jej opłacalności.

W 2015 roku rynkowe uwarunkowania produkcji rolniczej były niekorzystne dla producentów rolnych. W porównaniu z 2014 rokiem, dynamika zmian przeciętnych cen towarów i usług zakupywanych na cele bieżącej produkcji rolniczej i inwestycyjne była wyższa niż dynamika zmian cen produktów rolnych sprzedawanych przez gospodarstwa indywidualne. W efekcie, w 2015 roku wskaźnik relacji cen („nożyce cen” czyli wskaźnik liczony jako relacja cen produktów rolnych sprzedawanych przez rolników do towarów i usług przez nich zakupywanych na cele bieżącej produkcji rolniczej i inwestycyjne) wynosił 97,3% wobec 94,8% w 2014 roku¹.

W 2015 roku, w porównaniu do roku poprzedniego, globalna produkcja rolnicza (liczona w cenach stałych) była niższa o 4,2%. Zdecydował o tym dość duży spadek produkcji roślinnej – o 11,2% przy wzroście produkcji zwierzęcej – o 3,1%.

Zmniejszenie produkcji roślinnej w 2015 roku było skutkiem zmniejszenia zbiorów większości ziemiopłodów m.in. zbóż ogółem (o 12,3%), rzepaku i rzepiku (o 17,6%), ziemniaków (o 17,9%), warzyw gruntowych (o 18,2%), buraków cukrowych (o 30,6%) oraz okopowych pastewnych (o 37,5%). Wzrost produkcji zwierzęcej był głównie rezultatem zwiększenia produkcji wszystkich podstawowych gatunków żywca oraz mleka krowiego. Liczona w wbc (w wadze bitej ciepłej) produkcja żywca wieprzowego zwiększyła się o 1,9%, a wołowego łącznie z cielęcym – o 10,9%. Natomiast produkcja mleka krowiego wzrosła o 2,1%².

W **2015 roku** sytuację omawianych rolniczych działalności produkcyjnych kształtowały między innymi następujące czynniki³:

- ◆ ceny ziarna zbóż podstawowych konsumpcyjnych i paszowych na rynku krajowym wykazywały na ogół kierunek spadkowy, np. średnio w 2015 roku – w relacji do 2014 roku – pszenica w skupie potaniała o 2,2%, żyto – o 3,6%, jęczmień – o 2,6%, a owies – o 4,0%;

¹ *Rolnictwo w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016.

² *Jak wyżej.*

³ *Biuletyn statystyczny, nr 8, GUS, Warszawa 2016; Rolnictwo w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016; *Skup i ceny produktów rolnych w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016.

- ◆ średnia cena skupu nasion rzepaku i rzepiku przemysłowego wzrosła w 2015 roku wobec 2014 roku o 14,0%;
- ◆ przeciętna cena skupu 1 dt korzeni buraków cukrowych obniżyła się w 2015 roku w porównaniu do 2014 roku o 5,1%;
- ◆ przeciętne ceny ziemniaków ogółem wzrosły w skupie w 2015 roku wobec 2014 roku o 2,9%, a ceny ziemniaków jadalnych późnych obniżyły się na targowiskach o 18,1%;
- ◆ na skutek wzrostu podaży żywca wieprzowego na rynku krajowym i unijnym średnioroczne ceny tego produktu spadły w Polsce w 2015 roku wobec 2014 roku: w skupie o 10,8%, a na targowiskach – o 8,1%;
- ◆ pomimo wyższej na polskim rynku podaży żywca wołowego, średnioroczne ceny tego produktu były w 2015 roku zbliżone do poziomu z roku poprzedniego, żywiec wołowy w skupie podrożał o 1,0%, a młode bydło rzeźne – o 2,6%, ponadto na targowiskach ceny ww. produktów były niemal identyczne jak w 2014 roku;
- ◆ mleko w skupie staniało o 17,3%; w obrocie targowiskowym średnie w 2015 roku ceny krowy dojnej i jałówki 1-roczej były niższe niż w roku poprzednim, odpowiednio o 2,5 i 1,7%, obniżyła się również cena targowiskowa prosięcia na chów – o 6,4%.

Warto wspomnieć, że zgodnie z danymi GUS w 2015 roku obniżyły się, w stosunku do 2014 roku, ceny paliw, olejów i smarów (o 10,2%), ceny nasion siewnych, drzewek, sadzonek i innych (o 5,5%) oraz pasz (o 2,8%), a także ceny nawozów fosforowych (o 1,0%) i materiałów budowlanych (o 0,4%). Ceny pozostałych środków do produkcji rolnej wzrosły w niewielkim stopniu – ceny nawozów azotowych (o 0,3%), ceny zwierząt hodowlanych i ptactwa (o 1,3%) oraz środków ochrony roślin (o 1,6%), oraz na cenach nawozów wapniowych (o 1,8%)⁴.

W **2016 roku** rozmiar produkcji roślinnej warunkowany był m.in. przez następujące czynniki⁵:

- ◆ stosunkowo nieduże zużycie kwalifikowanego materiału siewnego i sadzeniakowego;
- ◆ niekorzystne warunki zimowania upraw ozimych, duże straty zimowe w zbożach ozimych i w rzepaku ozimym, niezbyt dobry stan tych upraw na wiosnę 2016 roku;
- ◆ niedobór oraz nierównomierny rozkład opadów wiosną 2016 roku, powodujący w niektórych rejonach nadmierne przesuszenie gleby;

⁴ *Rolnictwo w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016.

⁵ *Przedwzrostkowy szacunek głównych ziemioplodów rolnych i ogrodnicych w 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016; *Wstępny szacunek głównych ziemioplodów rolnych i ogrodnicych w 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016; niepublikowane dane GUS; informacje od ekspertów.

- ◆ większe niż w 2015 roku arealty zajęte pod uprawę zbóż jarych o niższym potencjale plonotwórczym;
- ◆ sprzyjające warunki pogodowe jesienią 2015 roku, dzięki czemu siew upraw ozimych odbył się w optymalnych terminach;
- ◆ z reguły dobre wyrośnięcie i rozkrzewienie ozimin jesienią 2015 roku;
- ◆ dobry stan uwilgotnienia gleby w II połowie czerwca oraz w lipcu 2016 roku;

Wymienione wyżej czynniki warunkowały w 2016 w porównaniu do 2015 roku:

- ◆ wzrost zbiorów zbóż ogółem o około 7%, w tym zbiorów zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi o około 5%,
- ◆ zmniejszenie zbiorów rzepaku i rzepiku o około 22%,
- ◆ wzrost zbiorów ziemniaków o około 31%,
- ◆ wzrost zbiorów buraków cukrowych o około 39%;
- ◆ spadek w okresie VII-IX 2016 roku w odniesieniu do II półrocza 2015 roku cen skupu ziarna pszenicy o 8,2%, żyta o 3,2% oraz jęczmienia o 5,6%; średnio w III kwartale 2016 roku cena skupu ziarna tych zbóż wynosiła odpowiednio 60,53, 50,07 oraz 58,14 zł/dt, podczas gdy w II półroczu 2015 roku – 65,95, 51,72 i 61,60 zł/dt;
- ◆ wzrost o 7,5% średniej ceny skupu rzepaku i rzepiku w okresie VII-IX 2016 roku (161,20 zł/dt) w porównaniu ze średnią ceną z II półrocza 2015 roku (150,00 zł/dt);
- ◆ wzrost o 5,8% średniej ceny skupu buraków cukrowych sprzedawanych ze zbiorów 2016 roku w porównaniu ze średnią ceną z okresu IX-XII 2015 roku, w 2016 roku cena ta wynosiła 12,50 zł/dt, a w 2015 roku – 11,81 zł/dt.

Według danych statystyki publicznej, w 2016 roku powierzchnia uprawy zbóż ogółem wynosiła około 7,7 mln ha, w tym areal zajęty pod zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi – około 7,1 mln ha. Było to odpowiednio o około 3% i 4% więcej niż w 2015 roku. Rozpatrując zaś powierzchnie uprawy poszczególnych gatunków zbóż ustalono m.in., że areal zajęty pod pszenicę wynosił około 2,3 mln ha, pod żyto – ponad 0,9 mln ha, a pod jęczmień – około 1,0 mln ha. Co się zaś tyczy powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku oraz buraków cukrowych, wynosiły one w 2016 roku kolejno 0,8 i 0,2 mln ha, przy czym areal uprawy rzepaku i rzepiku był mniejszy od ubiegłorocznego o około 13%, a buraków cukrowych – większy o około 12%⁶.

⁶ *Przedwysokowy szacunek głównych ziemiopłodów rolnych i ogrodniczych w 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016; *Rolnictwo w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016.

Z danych statystyki publicznej oraz szacunków ekspertów IERiGŻ-PIB wynika, że w 2016 roku (w porównaniu z 2015 rokiem) plony głównych roślin uprawnych kształtowały się następująco⁷:

- ◆ pszenica ozima – 47,4 dt/ha (spadek plonu o 0,4%);
- ◆ żyto ozime – 29,0 dt/ha (wzrost plonu o 10,7%);
- ◆ jęczmień ozimy – 42,7 dt/ha (wzrost plonu o 3,4%);
- ◆ pszenżyto ozime – 36,7 dt/ha (wzrost plonu o 1,1%);
- ◆ rzepak i rzepik ogółem – 27,1 dt/ha (spadek plonu o 4,9%);
- ◆ ziemniaki ogółem – 259 dt/ha (wzrost plonu o 23,3%);
- ◆ buraki cukrowe – 660 dt/ha (wzrost plonu o 26,9%).

W **2016 roku** na rozmiar produkcji zwierzęcej wpłynęły między innymi następujące czynniki⁸:

- ◆ spadek pogłowia bydła ogółem oraz pogłowia trzody chlewnej ogółem (zgodnie ze stanem liczebnym tych zwierząt w czerwcu 2016 roku wobec ich stanu w czerwcu 2015 roku),
- ◆ wzrost średnio w okresie I-IX 2016 roku, w porównaniu z analogicznym okresem 2015 roku, wielkości skupu (w wadze żywej) żywca rzeźnego o 5,4%, w tym trzody chlewnej i bydła, odpowiednio o 1,7 i 0,3%,
- ◆ wzrost średnio w okresie I-IX 2016 roku – w odniesieniu do tego samego okresu roku poprzedniego – wielkości skupu mleka – o 2,7%,
- ◆ spadek średnio w okresie I-IX 2016 roku – w porównaniu z całym 2015 rokiem – ceny skupu mleka – o 7,6%; średnio w okresie I-IX 2016 roku cena 1 litra tego produktu wynosiła 1,05 zł (wobec 1,13 zł średnio w 2015 roku),
- ◆ spadek średnio w okresie I-IX 2016 roku – w porównaniu z całym 2015 rokiem – ceny skupu żywca rzeźnego wołowego bez cieląt – o 1,7% oraz wzrost średniej ceny skupu żywca wieprzowego – o 6,0%; w okresie I-IX 2016 roku średnie ceny skupu 1 kg żywca wołowego oraz wieprzowego wynosiły odpowiednio 5,92 i 4,56 zł (średnio w 2015 roku odpowiednio 6,02 i 4,30 zł),
- ◆ spadek średnio w okresie I-IX 2016 roku, w porównaniu z całym 2015 rokiem, ceny targowiskowej prosiąt przeznaczonych na chów oraz żywca rzeźnego wieprzowego, odpowiednio o 2,4 i 0,7%; identyczne średnio w okresie I-IX 2016 roku, jak średnio w 2015 roku

⁷ *Produkcja upraw rolnych i ogrodnich w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016; *Przedwiniowy szacunek głównych ziemiopłodów rolnych i ogrodnich w 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016; szacunki ekspertów z IERiGŻ-PIB.

⁸ *Biuletyn statystyczny nr 9*, GUS, Warszawa 2016 ; *Pogłowia bydła i owiec według stanu w czerwcu 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016; *Pogłowia świń według stanu w czerwcu 2016 roku*, GUS, Warszawa 2016.

ceny targowiskowe żywca rzeźnego wołowego bez cieląt oraz wyższe ceny targowiskowe krów dojnych i jałówek 1-rocznych, odpowiednio o 0,6 i 0,8%; średnio w okresie I-IX 2016 roku ceny targowiskowe prosiąt wynosiły 150,32 zł/szt., zaś krów dojnych i jałówek – odpowiednio 3110 i 1963 zł/szt., natomiast za żywca rzeźny płacono na targowiskach odpowiednio: za wieprzowy – 4,51 zł/kg, za wołowy – 6,52 zł/kg.

Pogłowie bydła ogółem w czerwcu 2016 roku kształtowało się na poziomie 5938,7 tys. sztuk i było o 0,4% mniejsze niż w czerwcu 2015 roku. Zdecydował o tym spadek liczebności bydła w wieku 2 lat i więcej – o 4,6%, w tym krów o ten sam odsetek, tzn. 4,6%, pomimo wzrostu pogłowia cieląt w wieku do 1 roku – o 3,6% oraz młodego bydła w wieku 1-2 lat – o 3,1%. Warto też dodać, że w czerwcu 2016 roku pogłowie krów wynosiło w Polsce 2332,0 tys. sztuk wobec 2444,5 tys. sztuk w analogicznym okresie roku poprzedniego⁹. Ponadto, zgodnie ze wstępnymi danymi GUS, w czerwcu 2016 roku pogłowie trzody chlewnej ogółem wynosiło 10239,4 tys. sztuk i było o 12% mniejsze niż w tym samym miesiącu roku poprzedniego. Co więcej, w czerwcu 2016 roku – w stosunku do analogicznego okresu 2015 roku – odnotowano spadek pogłowia prosiąt (o 11,7%), warchlaków (o 9,4%) oraz trzody chlewnej z przeznaczeniem na ubój (o 13,4%). Zmniejszyła się również liczebność trzody chlewnej przeznaczonej na chów (o 15,9%), w tym loch prośnych (o 14,5%)¹⁰.

⁹ *Pogłowie bydła i owiec według stanu w czerwcu 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016.

¹⁰ *Pogłowie świń według stanu w czerwcu 2016 roku*, GUS, Warszawa 2016.

Tabela 1

**Wskaźniki zmian cen towarów, tj. składników kosztów bezpośrednich
produkcji roślinnej w latach 2015-2016^a**

Lp.	Wyszczególnienie	Jednostka miary	Cena		Wskaźniki zmian cen I-VII 2016 / 2015
			2015	I-VII 2016	
1	2	3	4	5	6
MATERIAŁ SIEWNY					
1	Pszenica ozima	100 kg	175,91	179,18	1,019
2	Pszenica jara	100 kg	181,57	189,22	1,042
3	Żyto ozime	100 kg	153,81	156,76	1,019
4	Jęczmień jary	100 kg	174,01	176,84	1,016
5	Pszenżyto	100 kg	167,15	166,33	0,995
6	Mieszanki zbożowe	100 kg	166,75	174,59	1,047
7	Owies	100 kg	159,48	172,34	1,081
8	Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi średnio				1,031
9	Gryka	100 kg	383,54	423,87	1,105
10	Rzepak	1 porcja	533,63	567,33	1,063
11	Kukurydza	1 porcja	193,65	202,19	1,044
12	Ziemniaki jadalne	100 kg	136,95	177,73	1,298
13	Buraki cukrowe*	1 jed. siew.			0,994
14	Buraki pastewne	100 kg	2 520,67	2 523,43	1,001
15	Trawy	1 kg	16,02	15,84	0,989
16	Koniczyna czerwona	100 kg	2 093,58	2 240,04	1,070
17	Seradela	100 kg	1 130,30	1 335,66	1,182
18	Łubin pastewny wąskolistny	100 kg	344,64	292,22	0,848
NAWOZY MINERALNE					
19	Mocznik 46% N	100 kg	160,84	153,20	0,952
20	Saletrzak 28% N	100 kg	124,40	117,96	0,948
21	Saletra Amonowa 34% N	100kg	143,28	135,52	0,946
22	<i>Średnio nawozy azotowe</i>				<i>0,949</i>
23	Superfosfat granulowany wzbogacony potrójny 40% P ₂ O ₅	100kg	161,64	163,84	1,014
24	Superfosfat granulowany 20% P ₂ O ₅	100 kg	93,68	92,20	0,984
25	<i>Średnio nawozy fosforowe</i>				<i>0,999</i>
26	Sól potasowa 60% K ₂ O	100 kg	169,72	168,72	0,994

27	Polifoska 8% N, 24% P ₂ O ₅ , 24% K ₂ O	100 kg	193,60	193,28	0,998
28	Fosforan amonu 18% N, 46% P ₂ O ₅	100 kg	219,08	222,68	1,016
29	<i>Średnio wieloskładnikowe</i>				<i>1,007</i>
30	Nawóz węglanowy, wapniowo-magnezowy 45-53% CaO	100 kg	52,90	54,58	1,032
31	Nawóz wapniowy lub wapno nawozowe	100 kg	69,01	76,26	1,105
32	<i>Średnio nawozy wapniowe</i>				<i>1,068</i>
NAWOZY ORGANICZNE					
33	Obornik (wg ceny słomy)	100 kg	27,62	29,77	1,078
34	ŚRODKI OCHRONY ROŚLIN, średnio				1,026
UBEZPIECZENIE PRODUKCJI ROŚLINNEJ^b					
35	Roczna stopa % ubezpieczenia 1 dt tytoniu	PLN	5,93	5,84	0,985
36	Roczna stopa % ubezpieczenia 1 dt pszenicy	PLN	1,59	1,60	1,006
37	Roczna stopa % ubezpieczenia 1 dt rzepaku	PLN	2,73	2,66	0,974
38	Roczna stopa % ubezpieczenia 1 dt buraków cukrowych	PLN	2,29	2,27	0,991
Składniki kosztów, które mogą oddziaływać na poziom kosztów specjalistycznych produkcji roślinnej					
39	Energia elektryczna	100 kWh	31,60	31,34	0,992
40	Koks opałowy, orzech II	1 t	1 047,99	1 016,55	0,970
41	Węgiel kamienny, klasa I, kostka	1 t	811,79	799,58	0,985
42	Benzyna bezołowiowa 95-oktanowa,	1 l	4,65	4,25	0,914
43	Benzyna bezołowiowa 98-oktanowa	1 l	4,93	4,58	0,929
44	Olej napędowy	1 l	4,55	4,01	0,881
45	Olej opałowy	1 l	3,04	2,50	0,822
46	Wynajem powierzchni w obcych budynkach (lokal rzemieślniczy)	m ²	21,48	21,93	1,021
47	Oplaty targowiskowe związane ze sprzedażą ziemiopłodów	1 dzień	12,92	13,38	1,036

* wskaźnik zmian wg średnich cen z wybranych cukrowni.

^a Według niepublikowanych danych GUS.

^b Ubezpieczenie od gradu, przymrozków, powodzi lub huraganu.

Tabela 2

**Wskaźniki zmian cen towarów, tj. składników kosztów bezpośrednich
produkcji zwierzęcej w latach 2015-2016^a**

Lp.	Wyszczególnienie	Jednostka miary	Cena		Wskaźniki zmian cen I-VII 2016 / 2015
			2015	I-VII 2016	
1	2	3	4	5	6
KOSZT ZWIERZĄT ZAKUPYWANYCH W CELU WYMIANY STADA					
1	Prosięta*	1 szt.	154,03	147,68	0,959
2	Krowy mleczne*	1 szt.	3 091,00	3 128,00	1,012
3	Jałówki 1-roczone*	1 szt.	1 947,00	1 977,00	1,015
4	Pisklęta mięsne	1 szt.	2,29	2,31	1,009
5	Pisklęta ogólnego użytku	1 szt.	2,37	2,37	1,000
PASZE TOWAROWE					
6	Koncentrat dla tuczników	100 kg	263,09	255,38	0,971
7	Koncentrat dla warchlaków	100 kg	285,09	276,64	0,970
8	Koncentrat dla loch	100 kg	261,43	255,78	0,978
9	Koncentrat dla krów mlecznych	100 kg	226,52	217,69	0,961
10	Mieszanka dla loch niskoprosnych	100 kg	176,50	173,29	0,982
11	Mieszanka dla loch wysokoprosnych i karmiących	100 kg	176,94	173,13	0,978
12	Mieszanka dla prosiąt	100 kg	232,24	229,14	0,987
13	Mieszanka dla tuczników	100 kg	136,22	137,03	1,006
14	Mieszanka dla krów wysokomlecznych	100 kg	153,74	146,50	0,953
15	Mieszanka dla bydła dorosłego	100 kg	166,03	163,83	0,987
16	Mieszanka dla cieląt i jagniąt C-J	100 kg	168,09	167,39	0,996
17	Mieszanka dla kur niosek	100 kg	161,34	159,94	0,991
18	Mieszanka dla kurcząt hodowlanych	100 kg	172,87	172,93	1,000
19	Mieszanka dla kurcząt rzeźnych	100 kg	186,73	181,58	0,972
20	Ziarna i śruty zbożowe* (pszenica+żyto+jęczmień+owies)	100 kg	66,23	67,03	1,012
21	Otręby (pszenne)	100 kg	67,18	70,56	1,050
22	Dodatki mineralne (uniwersalne)	100 kg	417,93	417,51	0,999
23	Mleko Pełne Własne*	1 litr	2,24	2,26	1,009
24	Mleko Chude	1 litr			1,009

25	Preparat mlekozastępczy dla cieląt	100 kg	574,67	562,42	0,979
26	Ziemniaki pastewne*	100 kg	28,37	37,13	1,309
27	Siano*	100 kg	38,03	39,15	1,029
28	Słoma*	100 kg	27,62	29,77	1,078
PASZE NIETOWAROWE OBCE					
29	Okopowe pastewne (buraki pastewne)*	100 kg	34,53	43,66	1,264
30	Zielonki* (wg ceny siana)	100 kg	38,03	39,15	1,029
UBEZPIECZENIE PRODUKCJI ZWIERZĘCEJ^b					
31	Roczna stopa % ubezpieczenia 1 sztuki bydła	PLN	6,36	6,33	0,995
32	Roczna stopa % ubezpieczenia 1 tuczniaka				0,996
33	Roczna stopa % ubezpieczenia 1 konia	PLN	8,53	8,50	0,996
34	Usługi weterynaryjne				1,020
35	Badanie kliniczne krwi	PLN	34,28	35,04	1,022
36	Krycie krów	PLN	64,79	65,93	1,018
Składniki kosztów, które mogą oddziaływać na poziom kosztów specjalistycznych produkcji zwierzęcej					
37	Energia elektryczna	100 kWh	31,60	31,34	0,992
38	Koks opałowy, orzech II	1 t	1 047,99	1 016,55	0,970
39	Węgiel kamienny, klasa I, kostka	1 t	811,79	799,58	0,985
40	Benzyna bezołowiowa 95-oktanowa,	1 l	4,65	4,25	0,914
41	Benzyna bezołowiowa 98-oktanowa	1 l	4,93	4,58	0,929
42	Olej napędowy	1 l	4,55	4,01	0,881
43	Olej opałowy	1 l	3,04	2,50	0,822
44	Wynajem powierzchni w obcych budynkach (lokal rzemieślniczy)	m ²	21,48	21,93	1,021
45	Oplaty targowiskowe związane ze sprzedażą zwierząt	1 dzień	12,92	13,38	1,036

* Średnia cena w obrocie targowiskowym.

^a Według niepublikowanych danych GUS.

^b Ubezpieczenie od padnięcia lub dobitcia z konieczności.

Tabela 3**Wskaźniki zmian cen wybranych produktów rolnych w latach 2015-2016**

Lp.	Wyszczególnienie	Jednostka miary	Cena		Wskaźniki zmian cen I-X 2016 / 2015
			2015	I-X 2016	
1	2	3	4	5	6
1	Pszenica ^a	1 dt	66,83	62,04	0,928
2	Żyto ^a	1 dt	51,42	52,19	1,015
3	Jęczmień ^a	1 dt	61,04	58,62	0,960
4	Owies ^a	1 dt	48,35	66,57	1,377
5	Rzepak ^b	1 dt	150,00	161,20	1,075
6	Ziemniaki ^a	1 dt	39,92	41,21	1,032
7	Buraki cukrowe ^b	1 dt	11,81	12,50	1,058
8	Mleko ^a	1 litr	1,13	1,06	0,938
9	Żywiec wołowy ^a	1 kg	6,02	5,92	0,983
10	Żywiec wieprzowy ^a	1 kg	4,30	4,60	1,070
11	Żywiec drobiowy ^a	1 kg	3,94	3,72	0,944

^a Ceny w skupie, średnioroczna z 2015 r. oraz średnia w okresie I-X 2016 r.; wg danych GUS.

^b W przypadku rzepaku - średnia cena skupu wg GUS, w 2015 roku - w okresie VII-XII, a w 2016 roku - w okresie VII-X; w przypadku buraków cukrowych - w latach 2015-2016 - cena skupu z II półrocza.

Uwarunkowania poziomu cen produktów rolnych i środków produkcji

Zboża

W prognozie z grudnia 2016 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) przewiduje, że światowa produkcja zbóż w sezonie 2016/2017 może wzrosnąć o 6 mln ton więcej niż zakładała prognoza z listopada. Najnowsza przedstawiona prognoza zakłada produkcję w wysokości 2,577 mld ton zbóż, czyli o 44 mln ton więcej niż w październiku i 1,7% więcej niż w poprzednim roku. Prognoza światowej produkcji pszenicy w grudniu wyniosła 749 mln ton, czyli o 2 mln ton więcej niż zakładano w październiku i 14 mln ton (1,9%) więcej niż w poprzednim roku. Podwyższenie prognozy przez FAO spowodowane było lepszymi prognozami dla Iranu oraz Kazachstanu¹¹.

Główny Urząd Statystyczny (GUS) ocenia, że plony zbóż ogółem w Polsce w 2016 roku wyniosły 38,7 dt/ha, tj. o 4% więcej niż w 2015 roku. Natomiast plony zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi szacowane były na 36,6 dt/ha, tj. o 0,3% mniej niż przed rokiem. Zbiory zbóż ogółem w 2016 roku, wg szacunków GUS, wyniosły 29,9 mln ton, czyli o 7% więcej niż przed rokiem, a zbiory zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi – 25,8 mln ton, czyli o 5% więcej w stosunku do zbiorów ubiegłorocznych¹².

W sezonie 2016/2017 ceny zbóż na świecie utrzymują się na relatywnie niskim poziomie. Spowodowane jest to dużymi zapasami i bardzo dobrymi zbiorami. Również w Unii Europejskiej ceny zbóż są niższe niż przed rokiem, pomimo mniejszych zbiorów. We wrześniu 2016 roku na rynku unijnym za pszenicę konsumpcyjną płacono średnio 145 EUR/tonę – o 10% mniej niż przed rokiem, a za jęczmień paszowy – 131 EUR/tonę, tj. o 11% mniej niż w 2015 roku. W tym czasie przeciętna cena kukurydzy obniżyła się o 3%, do 155 EUR/tonę.

Ceny zbóż w Polsce podążają za zmianami cen w Unii Europejskiej. We wrześniu 2016 roku średnia krajowa cena pszenicy (wg GUS) ukształtowała się na poziomie 612 zł/tonę, o 7% niższym niż rok wcześniej. Przeciętna cena jęczmienia wynosiła 632 zł/tonę. Ceny te były niższe niż przed rokiem odpowiednio o 2% i 9%. Za żyto średnio w kraju uzyskiwano 502 zł/tonę,

¹¹ *Wzrost prognozy światowej produkcji zbóż*, <http://www.farmer.pl/agroskop/analizy-i-komentarze/fao-wzrost-prognozy-swiatowej-produkcji-zboz,68502.html> [dostęp: 09.12.2016].

¹² *Przedwinykowy szacunek głównych ziemioplodów rolnych i ogrodniczych w 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016 r.

o 5% mniej niż rok wcześniej. Cena kukurydzy była o 7% niższa niż we wrześniu 2015 roku i wyniosła 532 zł/tonę¹³.

Rzepak

Zbiory rzepaku w Unii Europejskiej w 2016 roku oceniane są na 19,96 mln ton, co oznacza 10,6% spadek poniżej poziomu z 2015 roku (22,3 mln ton). W sezonie 2016/2017 podaż rzepaku w Unii Europejskiej zmniejszy się o 6% do 25,2 mln ton. Spadek produkcji wobec poprzedniego roku dotyczy największych producentów w Unii (poza Rumunią, Bułgarią, Węgrami oraz Rep. Czech). W Niemczech obecnie ocenia się zbiory na 4,6 mln ton (-6,1%), podobnie we Francji na poziomie 4,6 mln ton (-13%). W Wielkiej Brytanii miał miejsce duży spadek zbiorów do 1,8 mln ton (-30%). W bieżącym sezonie zapowiada się rekordowy, bo 14% wzrost importu rzepaku z poza UE do około 4 mln ton. Pod wpływem spadku zbiorów na Ukrainie (z 1,9 do 1,3 mln ton) import z tego kraju do UE zmniejszy się o 21%, do jedynie około 0,9 mln ton, natomiast z Australii powinien się zwiększyć o 10% do 2 mln ton. Przewiduje się również podwojenie importu z Kanady do 0,9 mln ton. W sezonie 2016/2017 mniejsza podaż powinna przynieść 5% spadek przerobu do 23,1 mln ton. Ze względu na spadek podaży sezon 2016/2017 powinien przynieść zużycie zapasów z 1,26 mln ton do poziomu około 0,95 mln ton¹⁴.

W Polsce w 2016 roku, według szacunku GUS, powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku zmniejszyła się w porównaniu do roku ubiegłego o około 13% i wyniosła ponad 0,8 mln ha. Zbiory rzepaku i rzepiku wstępnie oszacowano na ok. 2,2 mln t, tj. o około 22% mniej od ubiegłorocznych¹⁵. W bieżącym sezonie mniejsza niż przed rokiem podaż nasion rzepaku do skupu przyczyniła się do wzrostu ich cen. We wrześniu 2016 roku w Polsce (według GUS) za rzepak w skupie średnio płacono 1629 zł/tonę, o ponad 3% więcej niż w sierpniu 2016 roku i o blisko 7% więcej niż przed rokiem. Najmniej uzyskiwali producenci z województwa lubelskiego – 1587 zł/tonę i łódzkiego – 1599 zł/tonę, a najwięcej producenci z województwa lubuskiego – 1672 zł/tonę i mazowieckiego 1647 zł/tonę. W październiku średnia cena skupu rzepaku wzrosła o 4,5%, do 1702 zł/tonę i nadal była o 7% wyższa niż przed rokiem. W listopadzie 2016 roku odnotowano dalszy wzrost cen rzepaku¹⁶.

¹³ *Prognoza cen rynkowych podstawowych produktów rolno-żywnościowych*, http://www.arr.gov.pl/data/00165/prognoza_10_2016.pdf [dostęp: 09.12.2016].

¹⁴ *Rynek zbóż i oleistych*, Wiadomości nr 47, FAMMU/FAPA, Warszawa 2016.

¹⁵ *Przedwstępny szacunek głównych ziemioplodów rolnych i ogrodnictwa w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016.

¹⁶ *Rynek rzepaku*, http://www.arr.gov.pl/data/00164/miesieczna_10_16_rzepak.pdf [dostęp: 09.12.2016].

Mleko

W najnowszym raporcie FAO (Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa) Food Outlook, eksperci przewidują, że największy wolumen przyrostu produkcji mleka będzie miał miejsce w Azji, gdzie produkcja zwiększy się o 3,1%, tj. o 9,6 mln ton do 321,1 mln ton. W głównej mierze będzie to spowodowane wzrostem produkcji mleka u największego producenta na rynku azjatyckim, w Indiach, gdzie wyprodukowane zostanie 155,2 mln ton, tj. o 4,8% mleka więcej niż w 2015 roku. Chiny zwiększą produkcję mleka o blisko 2% do 43,4 mln ton, a Pakistan o 2,4% do 42 mln ton. Wysoki popyt na produkty mleczarskie oraz niskie koszty pasz znajdą odzwierciedlenie w większej produkcji mleka w USA, gdzie wg ekspertów FAO w 2016 roku produkcja ma wzrosnąć o 2,0% do 96,3 mln ton¹⁷.

Od połowy 2016 roku zarówno na świecie, jak i w Polsce rosną ceny skupu mleka. W Nowej Zelandii we wrześniu 2016 roku producenci za 100 kg mleka uzyskiwali przeciętnie 28,76 EUR, o 1% więcej niż miesiąc wcześniej i aż o 33% więcej niż przed rokiem. W USA cena mleka wyniosła 34,02 EUR/100 kg i była o 1% niższa niż we wrześniu 2015 roku. W Unii Europejskiej we wrześniu 2016 roku producenci za surowiec przeciętnie uzyskiwali 27,79 EUR/100 kg, był to jednak poziom o 8% niższy niż przed rokiem. W Polsce we wrześniu 2016 roku cena skupu mleka (według GUS) osiągnęła poziom 111,81 zł/hl. Jednocześnie, po raz pierwszy w 2016 roku, cena surowca przekroczyła poziom sprzed roku i była wyższa niż we wrześniu 2015 roku o 2,8%. Według danych MRiRW raportowanych do KE we wrześniu 2016 roku cena skupu mleka w Polsce była o 5% niższa od średniej w UE. W odniesieniu do notowań z września 2015 roku mleko w skupie podrożało w jedenastu województwach (najbardziej w pomorskim i lubelskim – w obu przypadkach o 6,7%, a najmniej w podlaskim – o 1,1%). W pozostałych pięciu województwach, tj. śląskim, lubuskim, dolnośląskim, małopolskim i opolskim ceny były niższe niż rok wcześniej od 0,3% do 4,1%. Najwyższe ceny za mleko tradycyjnie płacono w województwie podlaskim – 118,51 zł/hl (o 6% więcej od średniej krajowej), a najniższe w województwie łódzkim – 101,40 zł/hl (o 9,3% mniej od średniej)¹⁸.

Żywiec wieprzowy

Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) prognozowała w październiku br., że w 2016 roku światowa produkcja mięsa wieprzowego obniży się 0,6%

¹⁷ *W 2016 roku światowa produkcja mleka zwiększy się*, <http://www.portalspozywczy.pl/mleko/wiadomosci/w-2016-r-swiatowa-produkcja-mleka-zwiekszy-sie,130365.html> [dostęp: 09.12.2016].

¹⁸ *Rynek mleka i produktów mleczarskich*, http://www.arr.gov.pl/data/00164/miesieczna_10_16_ml.pdf [dostęp: 09.12.2016].

w skali roku do 116,5 mln ton, co oznacza stagnację już drugi rok z rzędu. Podobnie jak w roku ubiegłym, główną przyczyną spowolnienia w skali globu jest spadek produkcji w Chinach, które mają prawie połowę udziału w światowym poziomie wytwarzania. Niekorzystne relacje cen pasz do cen żywca w tym kraju oraz nowe przepisy z zakresu ochrony środowiska spowodowały redukcję stada loch przez rolników. Według FAO, w 2016 roku chińska produkcja wieprzowiny wyniesie ok. 54 mln ton i będzie o 2,5% niższa niż w 2015 roku. Amerykanie przewidują nawet 6% spadek w Chinach do 51,9 mln ton. Unijna produkcja prawie nie zmieni się, co będzie konsekwencją ograniczenia pogłowia loch w odpowiedzi na niskie ceny żywca w 2015 roku i w pierwszej połowie br.¹⁹.

W Polsce, według wstępnych danych GUS, pogłowie świń w czerwcu 2016 roku liczyło 10 239,4 tys. sztuk, wykazując w porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku spadek o 12%. Odnotowano spadek pogłowia we wszystkich grupach, w tym prosiąt o 11,7%, warchlaków o 9,4%, świń na ubój (tuczników) o 13,4% i populacji trzody chlewnej na chów o wadze 50 kg i więcej o 15,9%²⁰.

W 2016 roku wzrost cen polskiej trzody, wyrażonych w euro, był większy niż przeciętnych cen unijnych, co wynikało z głębszego spadku pogłowia i produkcji trzody w Polsce. W czerwcu cena polskiej trzody wzrosła w skali roku o 4,5%, w lipcu o 14,7%, w sierpniu o 17,7%, a we wrześniu i w październiku odpowiednio o 13,3% i 11,3%. W listopadzie cena ta może wynieść około 149 EUR/100 kg, a więc byłaby wyższa niż rok wcześniej o 21%. Ceny skupu żywca wieprzowego wyrażone w złotych zaczęły rosnąć wcześniej, ze względu na deprecjację złotego względem euro. Już w maju cena skupu trzody wynosząca 4,50 zł/kg była o 6% wyższa niż rok wcześniej, w czerwcu o 11% wyższa, w lipcu i w sierpniu o 20%, a we wrześniu i w październiku o 15% wyższa. Z danych Zintegrowanego Systemu Rolniczej Informacji Rynkowej wynika, że w listopadzie przeciętna cena skupu trzody może wynieść 4,95 zł/kg. Byłaby więc wyższa niż w listopadzie 2015 roku o prawie 28%²¹.

Żywiec wołowy

Z informacji podanych przez GUS wynika, że w czerwcu 2016 roku pogłowie bydła w Polsce wynosiło 5938,7 tys. sztuk i było o 0,4% niższe niż rok wcześniej, tj. w czerwcu 2015

¹⁹ *Prognozy dla światowego rynku wieprzowiny na 2017 r.*, <http://ksow.pl/rynki-rolne/news/entry/8354-prognozy-dla-swiatowego-ryнку-wieprzowiny-na-20.html> [dostęp: 09.12.2016].

²⁰ *Pogłowie świń według stanu w czerwcu 2016 roku*, GUS, Warszawa 2016.

²¹ *Rynek rolny. Analizy Tendencje Oceny*, nr 12 (3108), IERiGŻ-PIB, Warszawa, grudzień 2016.

roku.²² Wzrosła natomiast produkcja żywca wołowego w Polsce. Przewiduje się, że w 2016 roku wyniesie ona ok. 990 tys. ton, czyli będzie o ok. 8% większa niż w 2015 roku. Podobna sytuacja występuje w Unii Europejskiej. Ekspertcy oceniają, że w 2016 roku unijna produkcja wołowiny zwiększy się o około 2,6% w porównaniu z rokiem poprzednim.

W związku z rosnącą produkcją wołowiny, zarówno na świecie i w UE średnie ceny zakupu bydła rzeźnego w I połowie 2016 roku wykazywały spadek. We wrześniu 2016 roku w UE cena zakupu bydła rzeźnego klasy R3 wynosiła 363,14 Euro/100 kg masy poubojowej schłodzonej i była o 5 % niższa niż przed rokiem. W Polsce cena bydła tej klasy ukształtowała się na poziomie 313,93 Euro/100kg masy poubojowej schłodzonej, czyli była o 14% niższa niż średnio w UE²³.

Według danych GUS, w okresie od stycznia do października 2016 roku średnia cena skupu bydła ogółem w Polsce wynosiła 5,92 zł/kg, a więc była o 3,0% niższa niż w analogicznym okresie 2015 roku. Według ekspertów ARR prognozuje się, że w grudniu 2016 roku ceny skupu bydła mogą zbliżyć się do poziomu odnotowanego w 2015 roku, tj. 6,10-6,40 zł/kg²⁴.

Nawozy mineralne

W październiku 2016 roku popyt na nawozy mineralne był mniejszy niż w pierwszej połowie roku. Przeciętne ceny na krajowym rynku zmalały w analizowanym miesiącu średnio o 1,0% w porównaniu z poprzednim miesiącem, przy czym spadki cen dotyczyły przede wszystkim nawozów azotowych. Wśród nich najbardziej, bo o 1,7% potaniał mocznik, a saletrzak i saletra amonowa 1,4%. Spadek cen odnotowano również m.in. w przypadku polifoski (o 1,1%) oraz soli potasowej (o 1,0%). W ciągu 12 miesięcy nawozy mineralne potaniały średnio o 7,5%. Obniżki cen wystąpił głównie w przypadku nawozów azotowych (średnio o 12%). W przypadku pozostałych analizowanych nawozów spadki cen wynosiły od 2,1% do 6,6%²⁵.

Nie zmieniły się relacje cen nawozów mineralnych do cen zbóż w porównaniu z poprzednim miesiącem. Na zakup 1 kg NPK w październiku 2015 roku należało przeznaczyć równowartość blisko 5,8 kg pszenicy, tj. dokładnie tyle samo co rok wcześniej²⁶.

Od września 2016 roku cen nawozów mineralnych w handlu światowym systematycznie rosną, jednak dynamika zmian cen jest niewielka. W konsekwencji trwający od kilkunastu miesięcy

²² *Pogłowie bydła i owiec według stanu w czerwcu 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016.

²³ *Prognozy cen rynkowych podstawowych produktów rolno-żywnościowych*, ARR, Biuro Analiz i Prognoz, Warszawa 2016.

²⁴ *Biuletyn statystyczny nr. 10*, GUS, Warszawa, Listopad 2016.

²⁵ *Rynek rolny. Analizy Tendencje Oceny*, nr 12 (310), IERiGŻ-PIB, Warszawa, grudzień 2016.

²⁶ *Jak wyżej*.

cy spadek cen został zahamowany. W październiku ceny wzrosły średnio o 0,2%, przy czym mocznik podrożał o 1,0%, a sól potasowa o 0,5%. Ceny fosforanu amonu i superfosfatu potrójnego zmalały odpowiednio o 1,8 i 1,4%. W ciągu 12 miesięcy ceny nawozów na światowym rynku zmalały o 23,4%, w tym superfosfat potrójny potaniał o 28,2%, sól potasowa o 28,0%, fosforan amonu o 24,7%, mocznik o 24,3%, a fosforyty o 10,6%. Powodem niższych w porównaniu z rokiem poprzednim cen nawozów mineralnych w handlu światowym jest malejący popyt na skutek utrzymujących się niskich cen zbóż, a także niski poziom cen gazu ziemnego, wpływający na zmniejszenie kosztów produkcji nawozów, głównie azotowych²⁷.

Pasze

W sezonie 2016/2017, w porównaniu do poprzedniego sezonu, nastąpiła niewielka poprawa relacji popytu i podaży na krajowym rynku pasz zbożowych. W efekcie średnie ceny pszenicy, jęczmienia i żyta w okresie lipiec – sierpień 2016 roku obniżyły się odpowiednio o 7,4, 8,8 i 0,7%, natomiast kukurydza podrożała o 12,9% w porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego sezonu. W przypadku pasz wysokobiałkowych w pierwszych miesiącach sezonu można było zaobserwować kilku procentowy wzrost ceny śruty sojowej oraz spadek ceny śruty rzepakowej. Jednakże eksperci przewidują, że w następnych miesiącach ich poziom powinien być porównywalny z cenami sprzed roku. Ceny zbóż i surowców białkowych przekładają się natomiast na ceny pasz przemysłowych. Według analiz specjalistów IERIGŻ, w pierwszych miesiącach sezonu 2016/2017 ceny tych pasz były nieznacznie wyższe niż w sezonie 2015/2016²⁸.

Ocenia się, że w sezonie 2016/2017 produkcja pasz treściwych w Polsce wyniosła 22,2 mln ton, tj. o prawie 7,5% więcej niż w poprzednim sezonie. Produkcja pasz zbożowych zwiększyła się o 8,0%, natomiast produkcję wysokobiałkowych surowców paszowych szacuje się na poziomie o 2% wyższym niż w sezonie 2015/2016. Przewiduje się, że zapotrzebowanie na pasze treściwe w sezonie 2016/2017 wzrośnie o ok. 2% w porównaniu do odnotowanego w sezonie poprzednim. Zwiększy się również zużycie zbożowych surowców paszowych z 17,3 mln ton w sezonie 2015/2016 do 17,5 mln ton w sezonie 2016/2017. Wzrośnie również zużycie zbóż w przemyśle paszowym – o ponad 4%. Zapotrzebowanie na surowce wysokobiałkowe wyniesie ok 3,89 mln ton wobec 3,78 mln ton w poprzednim sezonie²⁹.

²⁷ *Rynek rolny. Analizy Tendencje Oceny*, nr 12 (310), IERiGŻ-PIB, Warszawa, grudzień 2016.

²⁸ *Rynek pasz. Stan i perspektywy*, nr 38, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2016.

²⁹ *Jak wyżej*.

Nośniki energii

W 2016 roku nastąpiła kontynuacja spadku cen paliw. W porównaniu z 2015 rokiem ceny na polskim rynku paliw spadły w przypadku benzyny 95-oktanowej o ok. 6,5%, oleju napędowego o 8,9% oraz autogazu o 10,7%³⁰. Z raportu Polskiej Organizacji Przemysłu i Handlu Naftowego obejmującego 3 kwartały 2016 roku wynika, że w ciągu 9 miesięcy nastąpił wzrost popytu na paliwa w Polsce na poziomie 10%. Po 3 kwartałach 2016 roku, w porównaniu do analogicznego okresu 2015 roku, odnotowano większą sprzedaż oleju napędowego oraz benzyny silnikowej o 12%, a gazu płynnego LPG o 6%. Natomiast w przypadku lekkiego i ciężkiego oleju opałowego popyt zmniejszył się odpowiednio o 4 i 6%³¹.

W 2016 roku nastąpił spadek cen energii elektrycznej. Obniżenie cen energii wynikał głównie z niższych kosztów zakupu tzw. energii „zielonej”. W 2016 roku odnotowano również zmniejszenie stawki opłaty dystrybucyjnej – średnio dla wszystkich grup odbiorców o 1,6%, a dla odbiorców grupy G o 2%. W efekcie w 2016 roku rachunki za energię elektryczną przeciętnego gospodarstwa domowego obniżą się o 12-22 zł³².

W 2016 roku w Polsce obserwowany jest spadek ceny węgla. W okresie styczeń - czerwiec wyniosła ona 230,41 zł/t i w porównaniu do analogicznego okresu 2015 roku obniżyła się o 14,0%, przy czym cena węgla energetycznego spadła o 10,0%, natomiast cena zbytu węgla do koksowania zmniejszyła się o 22,4%³³.

Od maja 2016 roku na rynkach zagranicznych obserwowany jest dynamiczny wzrost cen węgla. W połowie września 2016 roku średnia cena tony węgla energetycznego w portach ARA (Amsterdam-Rotterdam-Antwerpia) wynosiła 61 dolarów, dla porównania w marcu za tonę płacono ok 45 dolarów. Wzrost ceny dotyczył również węgla koksującego, która we wrześniu kształtowała się na poziomie ok. 190 dolarów za tonę, podczas gdy w marcu było to ok. 88 dolarów. Wyższe ceny węgla są efektem spadku produkcji tego surowca w Chinach³⁴.

³⁰ *Struktura cen detalicznych w Polsce - 11 miesięcy 2016r.*, http://www.popihn.pl/struktura_cen.php?news_id=168 [dostęp: 09.12.2016].

³¹ *Konsumpcja paliw ciekłych po 3 kwartałach 2016 roku*, http://www.popihn.pl/popyt_na_paliwa.php?news_id=167 [dostęp: 09.12.2016].

³² *Rachunki niższe o ponad półtora procent. Więcej pieniędzy na bezpieczeństwo energetyczne w 2016 roku*, URE, <https://www.ure.gov.pl/pl/urząd/informacje-ogolne/aktualnosci/6354,Rachunki-nizsze-o-ponad-poltora-procent-Wiecej-pieniedzy-na-bezpieczenstwo-energ.html> [dostęp: 09.12.2016].

³³ *Cena węgla w I półroczu spadła o 14,0 procent*, <http://biznes.interia.pl/szukaj/news/cena-węgla-w-i-polroczu-spadla-o-140-procent,2370925> [dostęp: 09.12.2016].

³⁴ *Ceny węgla w górę. Co z zyskami polskich kopalń?*, <http://wyborcza.biz/biznes/1,147747,20711276,wegiel-grzeje-w-gore-co-z-zyskami-polskich-kopaln.html> [dostęp: 09.12.2016].

Źródła informacji:

1. *Biuletyn statystyczny nr 10*, GUS, Warszawa, Listopad 2016.
2. *Cena węgla w I półroczu spadła o 14,0 procent*, <http://biznes.interia.pl/szukaj/news/cena-węgla-w-i-polroczu-spadla-o-140-procent,2370925> [dostęp: 09.12.2016].
3. *Ceny węgla w górę. Co z zyskami polskich kopalń?*, <http://wyborcza.biz/biznes/1,147747,20711276,wegiel-grzeje-w-gore-co-z-zyskami-polskich-kopaln.html> [dostęp: 09.12.2016].
4. *Konsumpcja paliw ciekłych po 3 kwartałach 2016 roku*, http://www.popihn.pl/popyt_na_paliwa.php?news_id=167 [dostęp: 09.12.2016].
5. *Pogłowie bydła i owiec według stanu w czerwcu 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016.
6. *Pogłowie świń według stanu w czerwcu 2016 roku*, GUS, Warszawa 2016.
7. *Prognoza cen rynkowych podstawowych produktów rolno-żywnościowych*, http://www.arr.gov.pl/data/00165/prognoza_10_2016.pdf [dostęp: 09.12.2016].
8. *Prognozy dla światowego rynku wieprzowiny na 2017 r.*, <http://ksow.pl/rynki-rolne/news/entry/8354-prognozy-dla-swiatowego-rynku-wieprzowiny-na-20.html> [dostęp: 09.12.2016].
9. *Prognozy cen rynkowych podstawowych produktów rolno-żywnościowych*, ARR, Biuro Analiz i Prognoz, Warszawa 2016.
10. *Przedwinykowy szacunek głównych ziemioplodów rolnych i ogrodnicych w 2016 r.*, GUS, Warszawa 2016r.
11. *Rachunki niższe o ponad półtora procent. Więcej pieniędzy na bezpieczeństwo energetyczne w 2016 roku*, <https://www.ure.gov.pl/pl/urząd/informacje-ogólne/aktualności/6354,Rachunki-nizsze-o-ponad-poltora-procent-Wiecej-pieniedzy-na-bezpieczenstwo-energ.html> [dostęp: 09.12.2016].
12. *Rynek mleka i produktów mleczarskich*, http://www.arr.gov.pl/data/00164/miesieczna_10_16_ml.pdf [dostęp: 09.12.2016].
13. *Rynek pasz. Stan i perspektywy*, nr 38, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa 2016.
14. *Rynek rolny. Analizy Tendencje Oceny*, nr 12 (310), IERiGŻ-PIB, Warszawa, grudzień 2016.

15. *Rynek rzepaku*, http://www.arr.gov.pl/data/00164/miesieczna_10_16_rzepak.pdf [dostęp: 09.12.2016].
16. *Rynek zbóż i oleistych, Wiadomości nr 47, FAMMU/FAPA, Warszawa 2016.*
17. *Struktura cen detalicznych w Polsce - 11 miesięcy 2016r.*, http://www.popihn.pl/struktura_cen.php?news_id=168 [dostęp: 09.12.2016].
18. *W 2016 roku światowa produkcja mleka zwiększy się*, <http://www.portalspozywczy.pl/mleko/wiadomosci/w-2016-r-swiatowa-produkcja-mleka-zwiekszy-sie,130365.html> [dostęp: 09.12.2016].
19. *Wzrost prognozy światowej produkcji zbóż*, <http://www.farmer.pl/agroskop/analizy-i-komentarze/fao-wzrost-prognozy-swiatowej-produkcji-zboz,68502.html>. [dostęp: 09.12.2016].

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

